

УДК 37.013

[https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-8\(22\)-231-243](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-8(22)-231-243)

Пасечник Світлана Володимирівна старший викладач кафедри іноземних мов, Хмельницький національний університет, вул. Інститутська, 11, м. Хмельницький, 29016, тел.: (0382) 67-02-76, <https://orcid.org/0000-0002-9356-6825>

Молотай Лілія Антонівна старший викладач кафедри іноземних мов, Хмельницький національний університет, вул. Інститутська, 11, м. Хмельницький, 29016, тел.: (0382) 67-02-76, <https://orcid.org/0000-0002-2787-7633>

Петльована Лілія Леонідівна кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов, Хмельницький національний університет, вул. Інститутська, 11, м. Хмельницький, 29016, тел.: (0382) 67-02-76, <https://orcid.org/0000-0001-8873-7733>

ОСОБИСТІСНИЙ ТА ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК СТУДЕНТІВ У КОНТЕКСТІ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. Формування нової педагогічної парадигми в нашому суспільстві, заснованої на гуманістичних ідеалах, висунуло, на нашу думку, педагогічний захист, а разом з ним і психолого-педагогічну допомогу і підтримку як одне з базових понять, яке виступає альтернативою абсолютизованої старої авторитарної педагогіки категорії педагогічної вимоги. Обґрунтування необхідності надання психолого-педагогічної допомоги та підтримки студентів у особистісному та професійному розвитку, а також створення умов для індивідуалізації в освітньому просторі університету є актуальною проблемою сучасної освіти. Наше дослідження представляє певні результати та описує структуру, принципи та умови реалізації програми, що дозволяє забезпечити підвищення психолого-педагогічної компетентності, самопізнання та саморозвитку, як студентів, так і викладачів. Психологічно пізнати студента – значить отримати інформацію про психологічні характеристики: емоції, мотивацію, здібності, темперамент, характер, ставлення людини до себе, до інших людей, до життєвих подій і т.д., своєчасно надавати психолого-педагогічну допомогу та підтримку в особистісному та професійному розвитку. Індивідуалізація освіти повинна сприяти придбанню знань, спрямованих всередину, формуванню свідомості. Відсутність індивідуалізації освіти і цілеспрямована спрямованість освіти на підготовку професіонала призводять до його низької ефективності. При цьому

на зміну існуванню цілісного світу приходить світ діяльності, забувається той факт, що тільки освітні знання можуть привнести загальнокультурний, загальногуманітарний сенс в оволодіння тонкощами вирішення професійних завдань. Цілісність світогляду буде досягнута тоді, коли визнання і осмислення проявів цілісного світу, його впорядкування буде проявлятися як створення порядку в свідомості, в душі, тобто в результаті самостійної розумової діяльності, ефективність вирішення цього завдання залежить від різноманітності і надмірності відповідного освітнього середовища.

Ключові слова: нова педагогічна парадигма, психолого-педагогічна компетентність, самопізнання, саморозвиток, індивідуалізація вищої освіти

Pasechnyk Svitlana Volodymyrivna Senior lecturer of the Department of Foreign Languages, Khmelnytskyi National University, Instytutska St., 11, Khmelnytskyi, 29016, tel.: (0382) 67-02-76, <https://orcid.org/0000-0002-9356-6825>

Molotai Lilia Antonivna Senior lecturer of the Department of Foreign Languages, Khmelnytskyi National University, Instytutska St., 11, Khmelnytskyi, 29016, tel.: (0382) 67-02-76, <https://orcid.org/0000-0002-2787-7633>

Petliovana Liliia Leonidivna Ph D, Assistant Professor, Associate Professor of the Department of Foreign Languages, Khmelnytskyi National University, Instytutska St., 11, Khmelnytskyi, 29016, tel.: (0382) 67-02-76, <https://orcid.org/0000-0001-8873-7733>

PERSONAL AND PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF STUDENTS IN THE CONTEXT OF INDIVIDUALIZATION OF HIGHER EDUCATION

Abstract. The formation of a new pedagogical paradigm in our society, based on humanistic ideals, has put forward, in our opinion, pedagogical protection, and with it psychological and pedagogical assistance and support as one of the basic concepts, which is an alternative to the absolutized old authoritarian pedagogy category of pedagogical requirement. The substantiation of the need to provide psychological and pedagogical assistance and support to students in personal and professional development, as well as the creation of conditions for individualization in the educational space of the university is an urgent problem of modern education. Our research presents certain results and describes the structure, principles and conditions of the program implementation, which allows to increase psychological and pedagogical competence, self-knowledge and self-development of both students and teachers. Psychologically to know a student means to get information about

psychological characteristics: emotions, motivation, abilities, temperament, character, attitude of a person to himself, to other people, to life events, etc., to timely provide psychological and pedagogical assistance and support in personal and professional development. Individualization of education should contribute to the acquisition of knowledge directed inward, the formation of consciousness. The lack of individualization of education and the purposeful focus of education on training a professional lead to its low efficiency. At the same time, the existence of a holistic world is being replaced by the world of activity, the fact that only educational knowledge can bring a general cultural, general humanitarian meaning to mastering the intricacies of solving professional problems is forgotten. The integrity of the worldview will be achieved when the recognition and comprehension of the manifestations of the holistic world, its ordering will manifest itself as the creation of order in the mind, in the soul, that is, as a result of independent mental activity, the effectiveness of solving this problem depends on the diversity and redundancy of the corresponding educational environment.

Keywords: new pedagogical paradigm, psychological and pedagogical competence, self-knowledge, self-development, individualization of higher education

Постановка проблеми. Індивідуалізація освіти необхідна для подолання стереотипів вибору на користь знань тільки одного типу, що склалися в освіті – знань, що перетворюють навколишній світ, спрямованих на зовнішню, видиму діяльність. Саме ці знання знаходять відображення в навчальних матеріалах (підручниках, посібниках, меіодичних виданнях і т.д.) всіх рівнів освіти. Рецептурно-технологічний характер цих знань добре вписується в технологічну, усталену процедуру репродуктивного навчання. Така освіта формує людей, які мислять вузько в силу професійної звички відмовлятися самостійно осягати світ в будь-яких проявах, що лежать поза сферою їх компетенції. Свідома і вільна діяльність таких людей можлива тільки у відповідній вузькопрофесійній сфері. У всіх інших випадках вони просто поповнюють “натовп”, стаючи об'єктами масового маніпулювання свідомістю [1].

Сучасному суспільству потрібен не тільки професіоналізм, а й універсалізм і соціальна мудрість, щоб освічена людина могла будувати свою діяльність, ніколи не втрачаючи подробиць загальної картини життя. Така людина може спокійно чинити опір маніпуляціям, адже він здатний розпізнавати свої цілі. Щоб сформуванати таку людину, необхідно виділити його з “натовпу”, а це можливо тільки завдяки розвитку його індивідуальності. Вирішити цю проблему можна за допомогою індивідуалізації освіти, тобто виховання і навчання.

Студентське життя – це час реального переходу до справжнього дорослого життя, перші ознаки якого з'являються в підлітковому віці.

У судженнях, оцінках, поглядах на життя, на своє майбутнє, по відношенню до власної життєвої долі, особливо у першокурсників, багато дитячості. Багато з них ще недостатньо відповідально ставляться до вибору майбутньої професії, до необхідності наполегливо працювати, щоб в майбутньому витримати конкуренцію, до багатьох інших питань, які для більшості дорослих людей вирішуються однозначно позитивно [2].

Потреби сучасного суспільства, які постійно змінюються, необхідність оптимізації процесу продуктивної професійної діяльності, спрямованої на формування громадянина-людини, інтегрованого в систему етнічної та світової культур, вимагають дослідження потенціалу його саморозвитку. Крім того, кардинальні зміни в суспільному житті ставлять проблему підготовки людини, здатної активно включатися в сучасний суспільний процес, реалізовувати свій професійний і творчий потенціал, готової постійно розширювати свої можливості за рахунок самоосвіти і розвитку.

В даний час суспільство не може бути задоволене готовністю особистості до виконання діяльності, в результаті чого воно орієнтує кожного випускника взяти на себе відповідальність за майбутнє. Саме тому питання професійного саморозвитку особистості, готовності до саморозвитку є сьогодні ключовими в теорії і практиці сучасної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню питання розвитку індивідуальної роботи зі студентами вузу приділялася належна увага педагогами та психологами, зокрема у працях Л.В. Кондрашової, В.К. Буряка, Л.А. Гапоненко, Є.О. Климова, З.Д. Ветрової, Д.А. Белухіна, Р.М. Мойсеєнко, Н.І. Борисової, С.Н. Горохова, К.Л. Лебедевої, І.Е. Унт та інших. При цьому акцент робився на особливостях та запровадженні індивідуальної роботи студентів при викладанні певних навчальних дисциплін, вироблення індивідуального стилю діяльності тощо.

Цікавими є думки відомого психолога К.Г. Юнга. Під індивідуальністю він розуміє найглибшу, останню і ні з чим незрівнянну унікальність. Він підкреслює різницю індивідуальності з індивідуалізмом: “Індивідуалізм – це навмисне випинання і акцент на уявній оригінальності на протигагу і зобов'язання перед колективом” [3, с. 174]. Щоб стати індивідом, людина повинна здійснити самовизначення – індивідуалізацію, яка полягає в становленні окремої істоти. Індивідуалізація означає більш досконале виконання колективної долі людини. Достатнє врахування унікальності особистості залишає надію на кращий соціальний ефект, ніж нехтування або навіть придушення цієї унікальності.

Особливу увагу К. Г. Юнг приділяє індивідуальній освіті в своїх роботах. Тут головною метою є розвиток людської індивідуальності на відміну від завдань колективного виховання, яке нівелює і уніфікує особистість. На

думку К.Г. Юнга, колективному вихованню успішно протистоять діти, які потребують індивідуальної підтримки: діти з особливими талантами; діти, які не здатні до навчання; невротичні діти.

Мета статті - представити певні результати та описати структуру, принципи та умови реалізації програми, що дозволяє забезпечити підвищення психолого-педагогічної компетентності, самопізнання та саморозвитку, як студентів, так і викладачів.

Виклад основного матеріалу. Модернізація вищих навчальних закладів відповідно до законів України про освіту та Болонської системи навчання передбачає посилення уваги до підвищення якості навчального процесу, наслідком якого є розвиток професійної компетентності майбутніх фахівців. Одним із напрямів досягнення цього, разом із самостійною роботою, є індивідуальна робота зі студентами. Це має важливе значення для професійної адаптації студентів під час навчання у вузі. З практики видно, що розвиток індивідуальної роботи зі студентами має позитивний вплив на формування їх професійної мотивації та успішне залучення у студентське середовище.

Під індивідуалізацією мається на увазі тільки процес психологічного розвитку, який здійснює закладені індивідуальні схильності. Людський індивід, як жива єдність, складається з чисто універсальних факторів. Вона є повністю колективною і тому жодним чином не протистоїть колективності. Індивідуалістичний виступ оригінальності, таким чином, суперечить цій основній властивості живої істоти. Індивідуалізація досягає живої взаємодії всіх факторів. Але в той же час необхідно пам'ятати, що ототожнення з соціальною роллю є щедрим джерелом неврозів взагалі. Людина не може безкарно позбутися себе на користь штучної особистості [3, с. 194].

Індивідуалізація – це діяльність дорослої людини (вчителя) і самого учня по підтримці і розвитку тієї єдиної, особливої, своєрідної речі, яка закладена в даного індивіда природою або яку він придбав в індивідуальному досвіді.

Індивідуалізація освіти повинна сприяти придбанню знань, спрямованих всередину, формуванню свідомості. Відсутність індивідуалізації освіти і цілеспрямованість освіти на підготовку професіонала призводять до його низької ефективності. При цьому на зміну існуванню цілісного світу приходять світ діяльності, забувається той факт, що тільки освітні знання можуть привнести загальнокультурний, загальногуманітарний сенс в оволодіння тонкощами вирішення професійних завдань. Цілісність світогляду буде досягнута тоді, коли визнання і осмислення проявів цілісного світу, його впорядкування буде проявлятися як створення порядку в свідомості, в душі, тобто в результаті самостійної розумової діяльності, ефективність вирішення цього завдання залежить від різноманітності і надмірності відповідного освітнього середовища.

При визначенні поняття освітнього середовища ми виходили з ідеї універсального освітнього середовища як інструменту організації освітнього процесу нової якості, метою якого є не просто підготовка фахівця, виховання людини, здатної мислити універсально, знання якої не мали б стандартного політехнічного характеру, а сформували б цілісну індивідуальну систему світогляду. Освітнє середовище в цьому сенсі – це різноманітний світ навчальних матеріалів, організований таким чином, щоб дозволити учням докопатися до суті різних предметних областей, розкрити сенс теоретичних побудов найбільш значущих мислителів. Деякі принципи організації освітнього середовища як інтелектуального та інформаційного середовища в університеті зрозумілі спочатку:

- забезпечення максимально безпосереднього доступу до знань – першоджерел;
- принципова надмірність з точки зору зазвичай переслідуваних цілей освіти;
- наявність безпосереднього розуміння будь-якого предмета через розуміння завдань, які ставлять перед собою творці тих чи інших знань;
- основою середовища повинен бути набір базових предметних областей. Їх відбір і організація визначаються одним критерієм: освітнє середовище повинна бути відображенням різнобічних проявів існування всього світу;
- значимість предметної області визначається її роллю у формуванні здатності розрізняти, осмислювати і організовувати діяльність в індивідуально значущих сферах сучасного життя;
- включення гуманітарних наук для досягнення буття і для впорядкування людської свідомості;
- забезпечення інформаційного середовища для самостійної роботи з розуміння;
- створення умов для інтелектуальної та емоційної активності учня;
- використання великої кількості актуальної інформації для уточнення великої кількості суттєвих питань;
- висока якість освітнього середовища.

Індивідуалізація освіти – це, перш за все, насичення освітнього середовища і педагогічних ситуацій освітніми знаннями, що за допомогою індивідуальних і особистісних педагогічних технологій дозволяє оволодіти духом знань і реалізувати моральний принцип в навчанні. В даному випадку педагогіка виступає захисником інтересів людини, як одного разу сказав П.Ф. Каптерев. Він вважав, що педагогічна праця – це справа совісті, різнобічне духовне збагачення особистості.

Формування індивідуальності, яке відбувається на основі індивідуалізації як психологічного розвитку людини, вимагає впровадження в

освітнє середовище певних компонентів освітньої інформації та певних модулів в освітніх технологіях, тобто певної індивідуалізації навчання.

Сутність запропонованої концепції індивідуалізації вищої професійної освіти можна представити наступними положеннями:

1. Індивідуальність як педагогічна категорія відображає специфічну сферу виховання і розвитку людини і в цьому сенсі виступає в якості її конкретної мети.

2. Індивідуалізація виховання спрямована на створення умов, що сприяють усвідомленню людиною своєї унікальності і неповторності, оволодінню досвідом “буття особистості”. Для цього він повинен виявити і розвинути в процесі навчання за допомогою вчителя свої прояви як особистості.

У зв'язку з цим слід нагадати, що у вітчизняній педагогіці і психології персоніфікація навчального процесу асоціювалася з індивідуалізацією навчання і виховання. При цьому найчастіше розглядався індивідуальний підхід до навчальної діяльності. Вважалося, що індивідуальна навчальна діяльність – це “... не пристосування навчання до рівня підготовки студента шляхом зниження об'єктивних вимог, а планомірне, послідовне, цілеспрямоване розширення його потенційних можливостей до об'єктивних вимог” [4, с. 68].

Формування індивідуальності – це, перш за все, розвиток духовності особистості: світоглядних цінностей, індивідуальної моралі, смислотворення, емоційно-естетичних відносин та інших цінностей. При цьому особистість вчителя має величезний моральний вплив на особистість учня. У навчальному процесі при індивідуалізації відбувається не просто засвоєння знань, а вилучення з масиву інформації власних особистих знань, побудова власного оціночного судження і вироблення індивідуального стилю діяльності, способу самовираження за допомогою цієї діяльності.

Оскільки процес навчання у вищому навчальному закладі визначає життєву та ідейну позицію майбутнього професіонала, у стінах вузу необхідно сформувати інтерес до науково-педагогічних знань, готовність до їх постійного оновлення, вміння адаптувати свою діяльність до рівня розвитку педагогічної науки. Отже, актуальними стають питання виявлення взаємозв'язку і взаємозалежності процесів розвитку і становлення особистості, готовності до постійного підвищення рівня професійної підготовки тощо.

Аналіз теорії і практики здійснення освітнього процесу, спрямованого на саморозвиток особистості, вказує на ряд протиріч між:

- необхідністю підготовки спеціаліста, здатного до творчої професійної діяльності, і відсутністю механізму професійного саморозвитку особистості;

• відсутність в традиційній системі навчання умов, що стимулюють процеси самопізнання, самовизначення, самоуправління, саморозвитку і поширеність відтворювально-оціночної системи управління.

Наведені протиріччя в практиці функціонування системи професійного саморозвитку особистості актуалізують проблеми гуманізації навчально-виховного процесу, зокрема засобами педагогічної практики, при його недостатній теоретичній освоєності.

У контексті гуманізації та індивідуалізації вищої професійної освіти слід говорити, перш за все, про процес саморозвитку особистості студента через самовизначення, самореалізацію. А викладачі та психологи вузу покликані допомогти майбутньому фахівцеві в придбанні “я”.

Особливу роль в процесі саморозвитку особистості виконує самопізнання, яке є одночасно і умовою, і засобом саморозвитку. Будь-який процес творення, в тому числі і створення самого себе, неможливий без постановки цілей і завдань; малоефективний при неправильному виборі засобів і способів їх досягнення; згубний без можливості відновити сили, без гнучкості у вирішенні виникаючих проблем. Джерелом всіх цих здібностей є знання – пізнання самого себе. Якщо людина пізнає себе, то вона змінюється хоча б в тому, що отримує нові знання про себе. Це означає, що змінюється її самооцінка, її поведінка, рівень її досягнень тощо.

Самопізнання – один з найефективніших способів розвитку особистості учня. Так як при такому підході вплив на всі сфери особистості і буття здійснюється самим учнем через свій внутрішній світ, через навколишню його мікросферу.

Засобами самопізнання в першу чергу є всі види діяльності учнів. Саме в діяльності людина пізнає себе, відкриває в собі нові якості і здібності. За допомогою діяльності людина пізнає навколишній світ, вчиться існувати в цьому світі. Активна діяльність на високому рівні складності, стимульована необхідністю, є актом самопізнання і пізнання світу.

Поведінка учня в екстремальних ситуаціях, що вимагають надзвичайної концентрації сил (залік, іспит, олімпіада, змагання) є найпотужнішим засобом самопізнання.

Ще одним основним засобом самопізнання є спілкування. Критерієм і мірою самопізнання в спілкуванні є інша людина, партнер по спілкуванню. Контакти і конфлікти, взаємозалежність і взаємозв'язок змушують молоду людину пізнавати не тільки оточуючих його людей, але і самого себе через це середовище.

Педагогічна діяльність з надання допомоги та підтримки студентам в особистісному та професійному розвитку в контексті гуманізації освіти передбачає домінування соціально-психологічних характеристик та

особистісних якостей педагога, які сприяють міжособистісній взаємодії, стимулюють стан емоційного комфорту під час контактів між людьми, сприяють досягненню співпраці та взаєморозуміння, сприяють інтелектуальній активності та творчості. Насправді ці якості нейтральні, оскільки виключають оціночність у відносинах між людьми. Вони мають на увазі прийняття будь-якої людини в його різноманітті з урахуванням його здібностей, вибір адекватних конкретній ситуації способів взаємодії.

Сьогодні психолого-педагогічна складова професійної освіти ще не займає провідного місця в підготовці викладачів. Психологічним проблемам приділяється непроцентно мало часу в порівнянні зі спеціально-предметним навчанням. Відсутність належної психологічної підготовки до професійної діяльності або її вкрай низький рівень обмежує можливості педагога дивитися на себе не тільки з точки зору соціальних і моральних вимог до професії, а й доцільності вчинків, їх психологічної обґрунтованості.

За даними досліджень стосовно поведінки учнів на уроках вчителів, які мають здатність стимулювати осмислене навчання і надавати психолого-педагогічну допомогу і підтримку, можна побачити, що в порівнянні з поведінкою на традиційних уроках учні більше розмовляють з учителем і між собою, менш тривожні, більш ініціативні в мовному спілкуванні, задають більше питань, витрачають більше часу на вирішення навчальних завдань, частіше дивляться в очі вчителю. Вони рідше пропускають заняття, мають більш високу самооцінку, демонструють більш високі академічні досягнення, створюють менше проблем вчителю в класі.

Навчання, на думку К. Роджерса, – це не засвоєння знань, а зміна внутрішнього чуттєво-пізнавального досвіду учня, пов'язане з усією його особистістю. Формальне навчання, яке не включає особистість студента, є неефективним і має бути замінено змістовним навчанням.

Навчання, яке є значущим для студента, може відбутися, якщо вчитель сприймає студента таким, яким він є, і здатний зрозуміти його почуття. Умови для появи осмислених знань створить учитель, здатний тепло прийняти учня, безумовно позитивно ставитися до нього і розуміти його почуття страху, передчуття і зневіри, які супроводжують сприйняття нового матеріалу.

Педагог, який працює в умовах гуманізації освіти, повинен володіти такими компетенціями:

- здатність і готовність входити у внутрішній світ учня, ставитися до цього світу без упереджених оцінок;
- здатність і готовність дозволити собі бути особистістю і побудувати відкриті, емоційно насичені відносини, в яких навчаються всі учасники;
- уміння і готовність допомагати учням підтримувати жвавий інтерес, цікавість по відношенню до себе, до навколишнього світу;

- здатність і готовність прийняти і підтримати виникаючі і в першу чергу недосконалі ідеї та творчі задуми учнів.

Перераховані вище компетенції сучасного вчителя сприяють справжньому засвоєнню нового, допомагають учням реалізувати потенціал своїх індивідуальних можливостей, надають психологічну допомогу і підтримку в особистісному і професійному розвитку.

На основі аналізу діяльності викладачів можна зробити висновок, що чим вище їх здатність полегшувати навчання, тим більш індивідуалізованим і диференційованим є їх підхід до учнів. Вони більше уваги приділяють переживанням учнів, частіше вступають з ними в діалоги, частіше співпрацюють з ними при плануванні навчального процесу, частіше використовують свої думки в роботі, частіше посміхаються на уроках.

Особливо актуальною є проблема підвищення психолого-педагогічної компетентності педагогів, основним завданням якої є стимулювання пізнавальних потреб учнів, вміння включати їх в самостійну освітню діяльність і одночасно формувати потребу в саморозвитку. Різноманіття педагогічного досвіду педагогів, які по-різному підходять до ідей гуманістичного виховання, свідчить про те, що дане навчання є не єдиним методом, а сукупністю цінностей, особливою педагогічною філософією, нерозривно пов'язаною з особистісним способом буття людини. Система цінностей включає переконання в особистій гідності кожної людини, в значущості для кожної людини здатності до вільного вибору і відповідальності за його наслідки, в радості навчання як творчості, індивідуалізація.

Індивідуалізація передбачає, по-перше, індивідуально орієнтовану допомогу учням у реалізації первинних базових потреб [5], без яких неможливо відчувати природне "я" і людську гідність. По-друге, створення умов для максимально вільної реалізації даних природою фізичних, інтелектуальних, емоційних здібностей і можливостей, характерних для даного конкретного індивіда. По-третє, стрижнева особливість індивідуалізації полягає в допомозі людині в автономному духовному самобудівництві, у творчому самовтіленні, у розвитку здатності до життєвого самовизначення [6, с. 142].

Індивідуалізація освіти інтегрує два процеси: забезпечення захисту учня від придушення, гноблення, образи гідності, включаючи захист від власних комплексів; і виховання, що означає створення найбільш сприятливих умов для творчої самореалізації [5].

Педагогічна діяльність являє собою виховний і навчальний вплив педагога на учня, спрямований на його особистісний, інтелектуальний і діяльнісний розвиток, одночасно виступаючи основою його саморозвитку і самовдосконалення. Специфічною характеристикою педагогічної діяльності є

її продуктивність. Під високопродуктивним рівнем розуміється володіння вчителем стратегіями перетворення свого предмета в засіб формування особистості учня, його потреби в самовихованні, самоосвіті, саморозвитку [5].

Програма психолого-педагогічної допомоги та підтримки студентів у особистісному та професійному розвитку, спрямована на поступове виховання у педагогів потреби у подальших знаннях та розвитку професійно значущих особистісних якостей, орієнтує педагогів на саморозвиток, сприяє усвідомленню професійних та особистісних проблем. Педагогу надається право самостійно вибрати шлях підвищення психолого-педагогічної компетентності.

Щоб сучасний студент розвивався відповідно до властивої йому внутрішньої природи, він повинен відчувати впевненість, психологічну стійкість, вираженням яких є оптимістичний стан. Тобто, якщо учень не вірить в успіх власного руху, його реакції обумовлені страхом приниження або втрати любові інших людей; це означає, що молода людина (студент) діє з незадоволеної потреби в безпеці. Розвиток особистості зупиняється. Тому від педагогів сьогодні вимагається організувати допомогу і підтримку, які, допомагаючи учневі задовольнити потребу в безпеці, в той же час навчили б його освоювати власні способи досягнення внутрішньої впевненості.

Висновки. Можна визначити наступні педагогічні умови формування та розвитку суб'єктивної позиції студентів у процесі професійної освіти в університеті як комплекс взаємопов'язаних заходів у педагогічному процесі підготовки майбутніх спеціалістів, спрямованих на кероване вдосконалення та розвиток студента як суб'єкта педагогічного процесу:

1. формування суб'єктивної позиції учня – ключовий аспект функціонування освітньої системи з нерозривним зв'язком з навколишнім середовищем. Система освіти функціонує і розвивається як відкритий механізм взаємодії з навколишнім середовищем, з промисловими, науковими, культурними установами та громадськими колективами.

Беручи до уваги той факт, що освіта охоплює всі сторони життя в єдності, в системі, в пошуку шляхів її вдосконалення вітчизняні та зарубіжні фахівці пропонують займатися системним підходом (систематика вивчає природні і штучні системи в єдності). Це, зокрема, передбачає, що учні отримують знання не тільки з живого слова вчителя і книг, а й з особистого, різноманітного і практичного життя. Мабуть, системний підхід дає можливість поліпшити всі аспекти функціонування освіти в єдиній системі з урахуванням факторів і умов навколишнього життя.

У нових парадигматичних умовах розвитку суспільства освіта покликана забезпечити інтеграцію різних способів освоєння світу, підвищення творчого потенціалу людини для вільних і осмислених дій, цілісне відкрите

сприйняття і усвідомлення світу. Таким чином, відкритість освітнього простору є необхідною умовою формування суб'єктивної позиції учнів.

2. суб'єкти освітнього процесу мають свободу вибору, що надає їм можливість самовизначення в своєму розвитку. Теоретичною основою цієї умови є багаторівневий і багатопрофільний характер самоорганізуючої освітньої системи. Подальший розвиток освіти пов'язаний з наданням навчально-виховному процесу творчого характеру, що вимагає інтеграції різних способів пізнання світу, підвищення творчого потенціалу людини для вільних і осмислених дій, цілісного відкритого сприйняття і усвідомлення світу.

Звідси новим напрямком у стратегії оновлення і розвитку освіти є свобода людини. Свобода – це відсутність авторитаризму в педагогічному процесі, системі репресій; заохочення особистої ініціативи; можливість вибору студентами предметів і курсів; визнання високої невід'ємної цінності студента. Свобода людини пов'язана з їх творчою самоактуалізацією, і особистістю, “створюючи себе і своє життя”, вільно вибирає шляхи і методи досягнення своїх цілей.

3. створення можливостей для студентів в освітньому процесі для реалізації висунутих ініціатив. Йдеться про створення умов для прояву і стимуляції природної активності людини. Активність – це здатність людини спонтанно вносити зміни і діяти без видимого зовнішнього впливу.

Створення умов для прояву ініціативи учня, творчості служить механізмом формування їх суб'єктивної позиції. Однією з таких умов є самостійність студентів.

4. взаємодія між суб'єктами освітнього процесу на різних рівнях. Таким чином, програма вимагає діалогу учнів між собою, а також діалогу між викладачами і учнями. Всі види і форми освітньої діяльності в навчальному закладі будуються на взаємодії суб'єктів педагогічного процесу. Співпраця – це спільна діяльність, підкріплена взаєморозумінням, проникненням в духовний світ один одного, спільним аналізом ходу і результатів цієї діяльності. Співпраця у відносинах “вчитель-учень” реалізується в різних формах, таких як спільнота, участь, емпатія, співтворчість, співуправління, і встановлюється вона через комунікацію, тобто діалог.

Література:

1. Володько В. М. Індивідуалізація та диференціація навчання: понятійно-категорійний аналіз / В. М. Володько // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 4. – С. 9–17.
2. Лозниця В. С. Психологія і педагогіка: основні положення / В. С. Лозниця. – К., 1999. – 304 с.
3. Юнг К.Г. Психологія несвідомого. / Пер. з німецької – К.: Центр учбової літератури, 2022. – 404 с.

4. Єремєєва В. М. Педагогічна технологія підготовки майбутніх учителів до індивідуалізації навчання учнів / В. М. Єремєєва. – Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – 242 с.

5. Гончаренко С.У. Проблеми індивідуалізації процесу навчання / Гончаренко С. У., Володько В. М. // Педагогіка і психологія. – 1995. – № 1. – С. 14–18.

6. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті: монографія / С. О.Сисоєва, А. М.Алексюк, П. М.Воловик та ін. / за ред. С. О. Сисоєвої. – К.: Віпол, 2001. – 502 с.

References:

1. Volodko V. M. (1997). Individualizacia ta dyferenciacia navchannya: ponyatiyno-kategoriynnyy analiz [Individualization and differentiation of learning: conceptual and categorical analysis]. *Pedagogika i psyhologia - Pedagogy and psychology*. No 4. pp. 9-17 [in Ukrainian].

2. Loznitsa V. S. (1999). Psychologia i pedagogika: osnovni polozhennya [Psychology and pedagogy: the main provisions]. Kyiv [in Ukrainian].

3. Jung K.G. (2022). Psychologia nesvidomogo [Psychology of the unconscious]. (Trans. from German). Kyiv: Centr uchbovoi literatury [in Ukrainian].

4. Yermeeva V. M. (2011). Pedagogichna tehnologia pidgotovky maybutnih uchyteliv do indyvidualizacii navchannya uchniv [Pedagogical technology of preparing future teachers for individualization of student learning]. Zhytomyr: ZhDU imeni. I. Franko [in Ukrainian].

5. Goncharenko S.U. (1995). Problemy indyvidualizacii procesu navchannya [Problems of individualization of learning process]. *Pedagogika i psyhologia - Pedagogy and psychology*. No 1. pp. 14-18 [in Ukrainian].

6. S.O.Sysoeva, A.M.Aleksyuk, P.M.Volovyk et al. (2001). Pedagogichni tehnologii u neperervniy profesiyinyy osviti [Pedagogical technologies in continuous professional education]. Kyiv: Vipol [in Ukrainian].